

Vroeger beschikte de aardrijkskundesectie over een extra groot lokaal vanwege de globes en enorme wandkaarten. Die tijd is voorbij. Waarom zou je ook kaarten aan de muur hangen? Het digibord, *Google Earth* en *EduGIS* lijken een prima alternatief. Gelukkig is er een boek dat de deur naar de aloude 'kaartenkamer' op een kiertje houdt.

De wereld aan de wand

De geschiedenis van de Nederlandse schoolwandkaarten

De digitalisering van leermiddelen heeft een laatste zetje gegeven aan het verdwijnen van de traditionele schoolwandkaart. Noordhoff, 12 Provinciën en Hebri hebben nog enkele kaarten in hun assortiment, maar het is een aflopende zaak. Bij het op-

leveren van de nieuwbouw verdwijnen kaarten in de container of vinden uiteindelijk hun weg naar particulieren.

Nederland mag dan een grote traditie in de cartografie hebben en een brede belangstelling voor historische cartografie aan de dag

leggen, er is opmerkelijk weinig aandacht voor schoolwandkaarten. De laatste jaren hebben vooral Lowie Brink en Lucy Holl zich sterk gemaakt voor het ontsluiten van schoolcartografisch erfgoed. Zo verscheen in 2005 *De wereld tussen twee stokken: de geschiedenis van de Nederlandse schoolwandkaarten*, een in eigen beheer uitgegeven bundeling van eerder verschenen artikelen over schoolwandkaarten. Een aanvulling hierop vormt *Bibliografie en foto-overzicht van de Nederlandse schoolwandkaarten (1801-1975)* uit 2007, met een aangevulde en verbeterde druk in 2008. Er zit een cd bij waarop alle kaarten staan. Een prachtig en nuttig naslagwerk, maar erg gedetailleerd en daarmee voor een beperkte doelgroep.

Karig

Samen met uitgeverij Waanders komen Brink en Holl nu met een publieksuitgave: *De wereld aan de wand*. Ze beschrijven zelf waarom de schoolwandkaarten zo karig aan bod komen in de literatuur. Zo werd schoolcartografie beschouwd als een inferieure vorm van cartografie. De historische cartografie legde de grens bij 1850, terwijl het gros van de schoolkaarten uit latere perioden dateert. Daarbij waren de kaarten lastig op te bergen. Ze werden dus zelden systematisch aangeschaft door (universiteits)bibliotheken, musea en archieven. Ook zijn veel kaarten uit de 19de en begin 20ste eeuw verloren gegaan. Zelfs het KNAG blijkt een rol te hebben gespeeld:

Fragment van mogelijk de oudste schoolwandkaart van Nederland (W. van den Hooonaard, 1817). Eigenlijk niet meer dan een kleine atlaskaart waarop de namen zijn vervangen door cijfers en letters.

De zwarte schoolkaart Kruiders verscheen voor het eerst in 1864. De techniek van de kleurenlithografie stond nog in de kinderschoenen en kleurendruk was prijzig.

Niet alleen de ontwikkelingen in de productie van wandkaarten, ook de veranderende pedagogische inzichten achter de kaarten komen aan bod. Kaartenmakers hebben lang geworsteld met allerlei vragen: of kaarten groot moesten of juist klein, gedetailleerd of globaal, exact of ongeveer. Al deze verschillen komen ook nadrukkelijk in beeld. Met 115 illustraties is het boek een plezier voor het oog, of het nu gaat om de oudste schoolwandkaarten, kaarten waarop het water of juist het land zwart is gekleurd, dan wel om kaarten die ieder op een verschillende manier hoogte weergeven. Tot slot bevat het boek nog afbeeldingen van de kunstzinnige elementen op de kaarten en zwart-wit foto's van oude schoollokalen – natuurlijk met kaarten aan de wand.

De eerder gepubliceerde hoofdstukken behandelen meer in detail kaartenmakers als R. Bos, P.R. Bos, K. Zeeman, R. Schuiling, A.A. Beekman, H. Blink, W. Kloeke, frater Rafaël en A.H. van Luyn. Als deze namen u niets zeggen, misschien met uitzondering van Pieter Roelf Bos, lijkt me dat een reden te meer dit boek aan te schaffen. •

Brink, L. & Holl, L. 2010. *De Wereld aan de wand. De geschiedenis van de Nederlandse schoolwandkaarten.* Uitgeverij Waanders. € 24,95, zie ook de Ledenservice op pagina 47.

de voorlopers van *Geografie* stelden meermaals 'Schooluitgaven worden in den regel niet besproken'.

Met in totaal zo'n 1250 kaarten die een gemiddelde oplage kenden van 500 tot 1500 is het verwonderlijk dat er niet veel eerder uitgebreid aandacht aan is besteed. Generaties hebben tegen deze kaarten aangekeken en menig aardrijkskundedocent en in geografie geïnteresseerde heeft minstens één schoolwandkaart in z'n bezit.

Overzicht

Voor de ware schoolwandkaartfanaat die de eerdere uitgaven van Brink en Holl aanschafte, bevat het 192 pagina's tellende boek helaas maar 52 echt nieuwe bladzijden. Die gaan over 'De Nederlandse schoolwandkaarten uitgerold. Een en al ontwikkelingen vanaf 1820'. Dit hoofdstuk is meteen ook het interessantste voor de gemiddelde lezer. Het geeft een globaal overzicht van de ontwikkeling van schoolkaarten in Nederland. De andere hoofdstukken zoomen in op een of twee kaartenmakers, uitgeverijen of productietechnieken. Daar wrekt zich de gedrevenheid van Brink en Holl. De tekst was leesbaarder geworden met minder details en minder verwijzingen. Al is wat zij te melden hebben wel razend interessant.

De derde druk van de kaart van Zeeland van R. Bos (1934) is eigenlijk een heel nieuwe kaart volgens zijn motto 'de kaart dient de werkelijkheid op de voet te volgen', getekend door schoolcartograaf K. Zeeman.